

Çocuklara Hoşgörüyü Öğretmek İçin Neler Yapmalı, Neler Yapmamalı: Mısır Örneğinden Bazı Yansımalar¹

Kawsar H. Kouçok

Çeviren: Cemil Oruç*

Giriş

Her toplumda, başkalarını tanıma ve hoşgörüyü öğretme meselesi, daha geniş bir problemin bir parçasıdır. Bu, çocuklarımızın karakterini, onlara hayatları için ahlak ve değerleri öğreterek şekillendirmektir.

Jacques Dolers'in "*Learning: the Treasure Within* (1996)" isimli UNESCO raporunda tanımladığı gibi, eğitimin dört ana temeli şunlardır: (1) bilmek için öğrenme, (2) olmak için öğrenme, (3) uygulama için öğrenme, (4) birlikte yaşamak için öğrenme. Günümüz dünyasında, iletişim teknolojisindeki hızlı gelişme ve küreselleşmenin etkileri sayesinde birlikte yaşamak gittikçe daha önemli bir hayat tarzı olmuştur. Bu tür gelişmeler, dünyamızı her birinin diğerlerini tanıdığı ve bütün iş ve işbirliğini grup olarak birlikte gerçekleştirdiği global bir köye dönüştürdü. Biz böylece, bugünün ve yarının dünyasında başarının, anlayabilme, değerlendirebilme ve diğerleriyle birlikte çalışabilmeye bağlı olduğunu söyleyebiliriz.

Çocuklara hoşgörüyü öğretmekle ilgili devam eden tartışmanın genel arka planını, Mısır din eğitimi programındaki en son gözden geçirmeler ve 2001 yılında "*Ahlak ve Değerler Eğitimi*" başlıklı yeni bir konuya giriş oluşturmaktadır.

¹ Kouçok, H. Kawsar, *How to Teach and Not to Teach Tolerance to Young Children: Some Reflections from the Egyptian Context*, Teaching for Tolerance in Muslim Majority Societies in Cooperation with the Oslo Coalition on Freedom of Religion or Belief, (eds. Recep Kaymakcan, Oddbjorn Leirvik), Dem Press, İstanbul 2007, s. 149-161.
Dr., Harput Hamdi Başaran Kur'an Kursu, Eğitmeni; e-posta: cemiloruc@hotmail.com

Hoşgörü

Diğer insanları, farklılıkları göz önüne almaksızın, anlama, değerlendirme ve onları kabul etme yeteneği, insanlar arasında var olan farklılıklara saygı duyma ve açık tutumlu olmaya bağlıdır. Aşağıda gelecek kısımlarda 'hoşgörü' dediğimde işte bu tutumu kastedeceğim.

Asıl olarak hoşgörü, dini ve etnik farklılıkları ifade etmek için kullanılır. Fakat bu kavram, diğer farklılıkların yanı sıra fiziksel ve entellektüel engellilikleri kastetmek için de kullanılabilir. Hoşgörü, diğer insanlara saygı duyma ve onlardan bir şeyler öğrenme, farklılıklara değer verme, kültürel farklılıklara köprü kurma, haksız klişeleri kabul etmeme, genel noktaları keşfetme ve yeni ortak noktalar oluşturma anlamındadır. Hoşgörü, birçok yönüyle önyargının karşıtıdır.

Arap dilinde hoşgörü, 'tasamuh' olarak çevrilir. Fakat Arapça'daki 'tasamuh' daha ziyade, diğerlerini kabul etme ve farklılıklara saygı duymaktan daha fazlası demektir. Çünkü bu kavram kibar olma, açık fikirli olma, affedebilme, özrü kabul edebilme, nefsanî temayüllerini kontrol edebilme, sabırlı olma ve kendisine davranılmasını istediği gibi diğerlerine davranma anlamlarına da gelmektedir.

Hoşgörüü nasıl öğreteceğimizi bilmek için biz bireyin içindeki değere nelerin etki yaptığını ve bir kişinin hoşgörülü olmasına neyin yardım ettiğini veya neyin insanı hoşgörüsüz yaptığını anlamamız gerekir.

Psikolojik Faktörler

Hoşgörülü davranışı etkileyen faktörleri araştıran birçok çalışma, aşağıdaki psikolojik etkenleri belirlemiştir.

1. Gelişim Basamakları

İyi bilinmektedir ki gelişim basamakları Jean Piaget (Beilin and Pufall 1992) tarafından tanımlanan ahlaki gelişim basamakları, Kohlberg (Higgins and Kohlberg, 1989) tarafından geliştirildi ki bunlar, çocuğun farklılıkları nasıl anladığı, farklılıklardan neyi kastettiği ve bu farklılıklara karşı nasıl davrandığıyla ilgili bakış açılarını sağlar. Bu gelişim basamakları, bir hoşgörü aktivitesinin şekillenmesinde ve kendisinden farklı insanlara karşı saygılı davranışında, iyi bir şekilde kullanılabilir veya farklı şekillerde kullanılabilir.

2. Kişilik Tipleri

Belli kişilik tipleri, önemli derecede hoşgörüsüzlüğe, özellikle de insanlar arasındaki farklılıklara karşı hoşgörüsüzlüğe diğer tiplerden daha yatkındırlar. Bu ben merkezli, hatta narsist (kendisine düşkün) tipler, insanlar arasındaki farklılıkların üstesinden kolaylıkla gelemeyizler. Saplantılı tipler, bencil ve dar görüşlü olma eğilimindedirler ve böylece farklılıkları

hoş karşılamazlar. Katı ve boyun eğmeyen kişilik, farklılıkları ele almada başarısız olurlar ve farklı insanlardan kaçınma eğilimindedirler. Son olarak paranoya tipler, farklı insanlardan genellikle şüphelenirler ve onlara karşı açık bir hoşgörüsüzlük gösterebilirler.

3. İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Toni Macelli (2005), dayanışma çerçevesindeki fikirlerini şöyle belirtir: "Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin gibi şemalar, hoşgörüyü ve saygılı tutumun engellerini açıklamaya yardımcı olabilir." Hoşgörüsüz tutum ve davranışlar, bir kişinin kendi ihtiyaç ve mutluluğu için tehdit olarak algılanabilir. Bir insan, farklılıkları olan insanlardan korkabilir, kendi ihtiyaçlarını savunmak ve kendi değerlerini korumak için, bir teşebbüsle onları reddedebilir. Bu tepki modellerini takip edenler, kendisine yakın gruplara sadık kalma eğilimindedirler ve daha geniş bir gruba katılmaktan kaçınırlar.

4. Ben Merkezci Yapılar

Bazı kişilikler, kişinin kendi bilincinde gizlenen veya kişide fark edilmeden ortaya çıkan bu sıkıntılı alanı temsil eden bazı gizli hisler yüzünden hoşgörüsüz bir şekilde davranır. Geçmişte gerçekleşen bazı durumlardan utanç duyma, çocukluktaki incinme veya suistimale maruz kalmış bir ilişki, diğerlerine karşı açık görüşlü olmayı engelleyebilir. Özellikle de bazı yönlerde farklılıklar varsa, bu daha yoğun bir şekilde hissedilir. Bu durum, farklı olan kişilere karşı güveni azaltabilir, güvensizliği artırabilir, saldırgan duygu ve tutumlar yansıtabilir.

Sosyo-Politik Faktörler

Bugünün karmaşık dünyasında genç insanlar arasında kin, hoşgörüsüzlük ve şüpheyi tesis eden birçok sosyal ve politik faktörler vardır. Bu faktörler çeşitli, karmaşık, yoğun ve genellikle de şu anki nesilden birkaç nesil geriye uzanır. Bizim eğitim hedeflerimiz için, bu temel sosyal ve politik faktörlerin bazısını belirlemek mümkündür ve hatta faydalı olabilir.

1. Yerel Toplum Düzeyinde

Bireyin kendi aile ve komşuları ile ilgili tutum ve davranış modelleri, hoşgörüsüzlüğü cesaretlendirebilir ve hatta şiddete yol açabilir. Haksızlık, yolsuzluk ve temel haklardan yoksunluk, bu yöndeki asıl faktörlerdir.

2. Global Düzeyde

Global düzeydeki hoşgörüsüzlüğün temel faktörleri şunlardır: Medyanın taşıdığı hoşgörüsüz tutumlar; dünya çapında benzer durumlara uygulanan çifte standartlar; dünya politikalarının sebep olduğu sıkıntılar; sosyo-politik etkiler ve adaletsizlikler; ticari ve ekonomik kazanç ve terörizme karşı kendini savunma şaşkınlığı.

Gerekli Entellektüel Yetenekler

Farklılıkları kabul etme, hatta farklı ideal ve inançlara sahip insanlarla işbirliği yapma (yeteneği), hoşgörü ve saygılı iletişim tarzlarını ve ortaya çıkaran belli düşünce, seviye ve türlerini gerektirir. Bir kişi, diğer insanlardan farklı felsefi ve ahlaki inançlar edinebilir ve onu kendi inancıyla uzlaştırmaksızın saygı ve barış içerisinde bu inancıyla birlikte yaşayabilir. Bu, çocuklara erken yaşlardan itibaren öğretilmesi gereken çok önemli entellektüel bir yetenek olacaktır.

Bizim, çocuklarımıza nasıl açık görüşlü olunması gerektiğini, saygı içerisinde nasıl iletişim kurulması gerektiğini ve farklı bakış açılarını nasıl kabul etmemiz gerektiğini öğretmeye ihtiyacımız vardır. Çocuklar, esnek, yaratıcı ve hoşgörülü düşünce yeteneklerini geliştirmeye ihtiyaç duyarlar. Bu çocuklara, kişinin kendi bakış açısından ziyade, başka birinin bakış açısından bir görüşü kabul etme ve bir durumu algılamada yardım edebilir. Ayrıca çocuklar, tutum ve düşüncelerinde daha az yargılayıcı olmayı öğrenmeye ihtiyaç duyarlar.

Gerekli Anahtar Anlayış ve Bilgiler

Hoşgörü ve barışçıl davranış ve tutumlar geliştirmek için, şimdiki ve geçmişteki dünya hakkında belirli anlayış ve bilgileri edinmek gerekir. Bunları şöyle örneklendirebiliriz:

(1) Çocuklar, birlikte yaşamın anlamının ne olduğunu ve bunun bugünün dünyasında niçin önemli olduğunu bilmeye ihtiyaç duyarlar.

(2) Çocuklar, farklılıklarda yoğunlaşmak yerine inanç, din ve kültürlerdeki benzerlikleri öğrenmeye ihtiyaç duyarlar.

(3) Çocuklar, diğer kültür, din ve inançlarla işbirliğini gerektiren global ve çağdaş meselelerin farkında olmaya ihtiyaç duyarlar. Bu meseleler, yoksulluk, çevre, sağlık, insan hakları, cehalet ve demokrasi kapsar.

(4) Çocuklar, şiddet ve hoşgörüsüzlüğün, sosyal ve kültürel tehlikelerini ve böyle tutum ve davranışların insanları nasıl etkilediğini, gelişimlerini ve mutluluklarını nasıl engellediğini anlamaya ihtiyaç duyarlar.

(5) Çocuklar, evrensel değerleri, kini azaltmaya, barış ve dayanışmayı cesaretlendirmeye nasıl yardımcı olabileceklerini öğrenmeye ihtiyaç duyarlar.

Hoşgörüyü Nasıl Öğretiriz?

Diğer bütün değer ve tutumlar gibi hoşgörü de, çoğu zaman zor yöntemlerle öğretilir. Çok erken yaşlardan itibaren çocuklar, anne babalarını yakından izler ve onları taklit ederler. Çocuklar kendi değerlerini büyük oranda, sevdikleri ve ilgilendikleri tutum ve değerleri yansıtarak geliştirirler.

Aşağıdaki başlıklar, hoşgörüyü vurgulamakla beraber, değerler ve ahlak eğitiminde program geliştirme ve uygulamada okullara yardım edecek bazı ilke ve yol göstericilerdir.

1. Örneklerle hoşgörüyü öğret

Hoşgörü ve hoşgörüsüzlük kavramlarını açıklayan bir takım örnekler hazırla. göster. Bu örneklerin, gerçek hayattan veya hikâye ve edebiyattan olduklarından emin ol. Yaptığın şeylerin çocuklara söylediğin şeylerden daha güçlü etki yaptığından emin ol. Çocuklar tarafından gözlenen davranışların, her zaman farklı durumlarda tutarlı olmak zorundadır. Sunular örnekler, çocukların hayatlarına ve onların gelişim seviyelerine uygun olmak zorundadır. Çocuklardan tıpkı, sunulan örnekler gibi, kendilerinin davranmasını iste. Gösterilen davranışı yerine getirme ve değerlendirme için onlara fırsat ver.

2. Tartışma ve açıklamalarla hoşgörüyü öğret

Çocuklara sadece soruları cevaplama değil, aynı zamanda soru üretme fırsatını ver. Çocuklara korkusuz bir şekilde özgürce düşüncelerini açığa çıkarmalarına izin ver. Çocukların tartıştıkları değerlerle ilgili kendi anlayış ve kavramalarına yardım etmede yapıcı tekniklerden faydalan. Tartışma boyunca anlaşmazlık ve uzlaşmalara müsaade et. Tartışmada kendi düşünceni destekleme. Öğretmenin rolü, tartışmada bütün çocukların katılımına imkan vermekle sınırlı olmalıdır.

3. Hoşgörüyü uygun bir öğrenme ortamı sağlayarak öğret

Hoşgörüyü yansıtan davranışları cesaretlendiren sağlıklı bir öğrenme ortamı sağlamak çok önemlidir. Bu ortam, baskı, eleştiri, korku, tehdit ve ikiye bölümlükten uzak olmalıdır. Sağlıklı bir öğrenme ortamı, çocuklara eşitlikle ve hata yapma fırsatlarıyla beraber, ait olma hissi sağlar. Bu, sınıfta gerçek bir toplum ortamı oluşturur. Bu ortam, bütün okul, ev ve aileye kadar genişler. Hoşgörü, hoşgörüsüz bir ortamda öğrenilmez.

4. Hoşgörüyü tecrübeyle öğret

Değerler, sadece dinleyerek ve anlatarak değil, aynı zamanda yaşayarak öğrenilir. Bu yüzden, çocukların öğrendikleri şeyleri, gerçekte uygulamaları için bol miktarda öğrenme, öğretme durumları sağlamak önemlidir. Birçok farklı durumda, hoşgörüyü başvurmaları ve hoşgörüsüz olmanın, her iki yönde etkilerini hissetmeleri için çocuklara izin ver. Onlara hata yapmaları ve hatalarından öğrenmelerine müsaade et. Yine onlara kendi kararlarını almalarını ve sonuçlardan sorumlu olmalarına müsaade et. Ancak bu deneyimler, çocukların gelişim basamakları için uygun ve gerçekçi olmalıdır.

5. Hoşgörüyü geniş bir şekilde öğret

Hoşgörü eğitimi, günlük hayatta bu değerın zihinsel, duygusal ve davranışsal durumlarını kapsmalıdır. Çocuklar, değerleri de kapsayan problemleri çözerek, davranış modellerini gözlemleyerek, problemleri

tartışarak ve çalışarak hoşgörü gibi temel değerleri anlarlar. Onlar, gerekli entellektüel yetenekleri geliştirerek, bu değerlerle ilgili gerekli bilgileri bilerek ve hoşgürsüzlüğün arkasındaki faktörleri anlayarak hoşgörüğü öğrenirler. Çocuklar, bu davranışları sürekli bir şekilde uygulamaya ihtiyaç duyarlar ve büyüdükçe, bu değerlere göre yaşamak için daha derin bir uygulama ve onlarla uyum içinde davranmak için daha güçlü bir yetenek ve kabiliyet geliştirirler. Bu, bizim gizli müfredat dediğimiz, okul programının uyumlu bir parçası olarak hoşgörüğü öğretme ve öğrenme planı için eşit düzeyde önemlidir.

6. Okul personeli ve velilerin ortaklığıyla hoşgörüğü öğret

Bütün okul personeli, çocuklarla beraber, diğer meslektaşların ilişkileri ve günlük tepkilerinde belirlenen davranışları model olarak hoşgörüğü öğretmek için üzerine sorumluluk almalıdır. Personel ve veli toplantılarında hoşgörü ile ilgili problemler tartışılmalı, hem evde hem de okulda bunlar karşılıklı yapılmalıdır. Okul ve aileler, hoşgörüğü geliştirmede daha geniş toplulukların yardımını (iş, gençlik organizasyonları, dini kurumlar ve medya) güçlendirmek, ortaklıkların etkinliklerini desteklemelidir. Bu tür refleksler, bütünüyle okulda hoşgörünün gelişmesi için, zorunlu koşullardır.

7. Hoşgörüğü eğlenceli ve neşeli bir ortamda öğret

Hoşgörü eğitiminin önemli alanlarından biri, hoşgörüğü öğretirken çocuğun eğlenmesinden emin olma ve bu amaçla planlanmış aktivitelerin öğrenmesinden, gerçekten hoşlanmalarıdır. Hoşgörüğü öğrenme, bazen belirli hassas meselelere dokundurma yapabilir, kızgınlık savunması, reaksiyonlar ve sözlü veya fiziksel saldırgan davranışlara sebep olabilir. Bu yüzden, hoşgörüğü öğrenme ve uygulama için, bu tür gerginlikleri kesmeye ve daha iyi bir çevre geliştirmeye yardım için, neşeli bir çevre, eğlenceli bir ortam gereklidir.

Hoşgörüğü Öğretmek İçin Neler Yapmalıyız?

Diğer bütün değerler gibi hoşgörü, yukarda bahsettiğimiz gibi belirli metot ve stratejilerle etkili bir şekilde öğretilir. Etkili olmayan başka metot ve stratejiler de vardır ve bunlardan kaçınılmalıdır. Onlar, kendisine söylenen şeyi yapan ve yetişkinlerin, kendisine hiçbir şey söylemeden beklentilerini gerçekleştiren çocuklara değer verirler. Böylece onlar, değerler öğretiminde yanlış metot ve stratejiler kullanabilirler.

Aşağıdakiler, hoşgörü öğretimi yapılırken kullanılmaması gereken bazı metotlardır:

(1) Hoşgörü öğretiminde vaaz ve nasihate güvenme, azarlamaktan sakın ve spesifik davranışlarla çocukları eğitmekten kaçın. Sadece hoşgörü erdemleri hakkında konuşmak, hoşgörüğü öğretmez veya hoşgörü tutumlar geliştirmez.

(2) Belli bir yöntemle çocukları zorlayarak veya onlara emrederek hoşgörüü öğretme. Çocuklar bu emirleri uygulayabilir fakat bu durum, onların değerleri öğrendikleri anlamına gelmez.

(3) Çocuklardan kabul etmelerini, saygı duymalarını ve uygulamalarını istediğimiz farklılıkları azaltmaya çalışma. Çocuklara öğrencilerin farklı ekonomik seviyelerden geldikleri gerçeğini öğretmek istiyorsanız, bütün çocukları bir üniforma giymeye zorlamayın.

(4) Hoşgörüü, parçalanmış yöntemlerle öğretme. Bazı öğretmenler, her bir değeri bir hafta içinde öğretmeyi planlar ve o hafta bittiğinde, başka bir durum veya değere geçerler. Bu tür parçalamalar, kapsamlı kavram ve tutumların gelişmesinde başarısızlığa yol açar.

(5) Hoşgörüü öğrenciler arasında rekabet planlayarak öğretme. Bu strateji, çocukları, kazanma ve zirvede bulunma için her şeyi yapmaya cesaretlendirir. Bu durumun kendisi, bizzat hoşgörüye karşıdır. Bazı çocuklar 'kazanmalar' olarak özelleştirildiğinde, her çocuğun öğrendiği temel mesaj, diğer öğrencilerin, birinin başarısına engel olmaya çalıştığıdır. Bu his, çocuklar arasındaki ilişkilerin bozulmasına neden olur.

(6) Hoşgörülü davrananları ödüllendirmeye güvenme. Hoşgörü gelişimi, temel motivasyon faktörlerine bağlıken; bu ödül stratejisi, dıştan gelen motivasyon faktörlerine bağlıdır. Biz çocukları bir şey yapma konusunda ne kadar ödüllendirsek, muhtemelen onlar, ödül almak için yapmak zorunda oldukları her şeyle ilgilerini kaybederler.

(7) Hoşgörüü, okul programındaki diğer konulardan ayrı olarak öğretme. Hoşgörü, din eğitiminin, tarihin, şehir biliminin, sosyal bilimlerin, ev ekonomisinin, beden eğitiminin, sanat eğitiminin, müzik eğitiminin ve diğer bilimlerin bir parçasıdır. Ders programı içerisinde değerler öğretimini tamamlamak daha ekilidir. Fakat bu, değerler ve ahlak eğitimi veren özel kurslara müsaade edilmemesi anlamı taşımaz.

Mısır'daki Ders Programı Reformundan Bir Deneyim

1992'den beri Mısır'da, temel bir eğitim reform projesi uygulanmakta, bu reform, hem temel hem de hazırlayıcı basamakları kapsamaktadır. Bu reformun temel özelliklerinden biri, her dersin programı içerisinde '*Çağdaş ve Global Meseleler*'e entegrasyon ve karakter eğitimi vurgulamasıdır.

Programın içeriğindeki bazı çağdaş meseleler şunlardır: İnsan hakları, çocuk hakları, cinsiyet eşitliği, kadına karşı ayrımcılığı engelleme, ulusal birlik ve dayanışma, hoşgörü, her türlü fanatizmi yok etme, vatandaşlık eğitimi, koruyucu ve önleyici sağlık, çevreyi koruma, barış eğitimi, demokrasi, turizm, aşırı nüfus problemi, trafik ve tüketici eğitimi. (Kouchok, 2000a, 2000b, 2000c)

İlkin, yukarıdaki programda bahsedilen değerleri ve meseleleri tamamlamak için, uzman grupları, her programı analiz ettiler ve kavram

haritaları olarak düzenledikleri temel ve küçük kavramlara böldüler. Bu kavramlar, dikey ekseninde kendilerini gösteren bir kalıpta ve yatay ekseninde konu ve seviyeler kategorize edildi ve sıralandı. Konu uzmanları, ders programını uygulamada, seviyelerine ve özel uzmanlıklarına uygun bu kavramları seçtiler. Bu yolla bütün kavramlar, bütün ders kitapları ve öğretmenlerin rehber kitaplarında tamamlandılar. Hoşgörü, bu yöntemle hazırlanan ders programındaki ana kavramlardan biridir.

İkinci olarak hoşgörü eğitimi, din eğitiminin önemeli amaçlarından biri olarak uygulandı. Mısır eğitim sisteminde din eğitimi, en önemli ve zorunlu derslerden biridir. İlk sınıflardan itibaren ileriye doğru okutulur. Din eğitimi dersi iki alana bölünür: İslam din eğitimi, Hristiyan din eğitimi. Bu iki ders, her hafta eşit saatlerde işlenir. Her bir dersin özel ders kitapları ve öğretmen rehber kitapları vardır.

Hoşgörü, şimdiki din eğitimi müfredatında temel bir kavramdır. İslam bütün temel dinleri kabul eder, Kutsal kitaplara ve bütün peygamberler saygı duyar. Çocuklar farklı gelenekleri, her iki dinin tatillerini öğrenirler. Aynı şekilde çocuklar, din, coğrafi köken veya sosyal statülerindeki farklılıklara bakmaksızın, Mısırlı olmanın değerli olduğuna teşvik edilirler. Aynı hedefler, her iki din eğitimi programı için belirlenmiştir.

Ahlak ve Değerler Eğitimi

Üçüncü olarak, değerler eğitimi, 2001 yılında hazırlanan “*Değerler ve Ahlak Eğitimi*” (al-qiyam we'l-akhlaq) isimli yeni bir kursun bir parçasıdır. Bu yeni kurs çalışması, din eğitimi kurslarının yerini almadı, fakat günlük davranış, tutum ve etik bilincin güçlendirilmesi için bazı ek durumlar öğretildi. Bu program birinci sınıftan altıncı sınıfa kadar temel eğitim seviyesi için düzenlendi. Bunun amacı, Müslüman ve Hristiyan öğrencileri, temel ve evrensel değerleri birlikte öğrenmeleri için aynı sınıfta bir araya getirmektir.

Yeni ders programı, Ezher Üniversitesi ve kiliselerden Müslüman ve Hristiyan liderlerden bir grup tarafından düzenlendi. Bazı üniversite profesörleri, öğretmenler ve veliler de aynı zamanda planlama sürecinde programa katıldılar.

Bu uzmanlarla beraber, Program ve Eğitim Materyalleri Geliştirme Merkezi (CCIMD), bu ders programının merkezine her iki dinin de vurguladığı temel değerleri koydu. Bunun amacı, çocuklara her iki dinin aynı değerlere inandığı ve aynı günlük davranışları öğrettiğini göstermektir.

Programda tanınlanan bazı değerler şunlardır: Dürüstlük, içtenlik, güven, temizlik, başarı, barış, işbirliği, asalet, hoşgörü, dostluk, alçak gönüllülük, mutluluk, emniyet, doğru sözlülük, sorumluluk, şiddet karşıtlığı ve saygı.

Bu değerlerle öğrenciler, birbirlerini sevmeyi, birlikte çalışmayı, arkadaşlığı takdir etmeyi, sorumlu, adil ve kibar olmayı, söz ve davranışta dürüst olmayı, özgürlüğün önemini, kişinin ve diğerlerin hakları arasındaki ilişkiyi, kişinin kendisine ve diğerlerine saygı duymasını, açık görüşlü ve açık fikirli olmanın önemini, her şeyin bir yönünden daha fazla özelliklerinin bulunduğunu, hayatın işbirliğine bağlı olduğunu ve birlikte olmanın yalnız kalmaktan daha güçlü bir durum olduğunu öğrenirler.

Çocuklar aynı zamanda, problemleri çözmek için meselelerin nasıl tartışılması ve görüşülmesi gerektiğini; barış içinde yaşamının takdir edilmesi, mutluluktan hoşlanılması, şiddetten kaçınılması, her insanın bir değer ve asalete sahip olduğunun bilinmesi ve yalandan kaçınılması gerektiğini öğrenirler.

Bu kurslarda hoşgörünün öğrenilmesi ve öğretilmesi için kullanılan metot ve stratejilere saygı duyulmasıyla beraber, diğer bütün değerler gibi hoşgörü, davranışsal göstericiler olarak analiz edilir. Bu göstericiler, birinci sınıftan altıncı sınıfa kadar, farklı basamaklarda sıralanır. Ders programı, bu derslerde öğrenilen/öğretilenin merkezinde çocuğun bulunduğunu vurgulamak için, duygusal, sevgisel ve psikomotor yetenekleri kapsar.

Ders programı ve ders kitaplarında hoşgörü kavramı, çocuğun gelişim basamaklarına uygun, gerçek hayat koşullarında uygulanır. Hikâye, rol oyunları, projeler ve grup çalışmaları yoluyla öğretilir. Çocuklara kendi duygu ve düşüncelerini vurgulama ve düşüncelerini yansıtmaya fırsatı verilir.

Hoşgörü, aynı zamanda arkadaşlık, sevgi, barış, mutluluk ve başarı gibi diğer değerlerle birleştirilir ve tamamlanır. Hoşgörüsüzlüğün ardındaki faktörleri ortadan kaldırabilmek veya en azından onları anlamak ve etkilerini azaltmak için, çocuklar ve öğretmenler arasında tartışılır.

Bu kursları kim verir? Bu soru, Mısır'da bizim için bir problemdir. Ancak biz, bu kursların ilk üç basamağını vermeleri için ev ekonomisi öğretmenlerini eğittik. Bu kararın ardındaki mantık, ev ekonomisi öğretmenlerinin, çocuğun erken dönem gelişiminde uzman olmalarıdır. Dörtten beşinci sınıfa kadar, biz kurslarda öğretici olarak sosyal bilimler uzmanlarına güvendik. Buradaki mantık, çocukları iyi vatandaşlığa hazırlamanın bir parçası olarak kurs içeriklerini elde edebilmeleridir. Bu, onların uzmanlıklarının bir parçasıdır.

Bu derslerle ilgili olarak çözülmesi gereken diğer bazı problemler vardır. Bir problem, değerleri nasıl öğretip/öğreneceğimizle ilgili olarak yeni konularla ilişkilendirmede, seslendirilen farklı görüşlerdir. Hem medyada hem de uzmanlar arasında tartışılan başka bir mesele ise, ahlak eğitiminde müstakil bir kursa ihtiyaç olup olmadığıdır. Din eğitimi yeterli değil midir?

Okulda ahlak ve değerleri öğretmesi gerekenlerin kimler olduğu ve bu konuyla ilgili iyi öğrenme/öğretme materyallerinin nasıl elde edileceği meselesi, hala çözümsüzdür. Bu kursların derecelendirilmesi, çözülmesi gereken başka bir problemdir. Birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar olan

---

kurslar şekillenirken, daha büyük çocuklara bu konuların nasıl sunulacağı meselesi, aynı şekilde çözülmek zorundadır.